

Rıza Vamık (Uras) (1877-1946)

Sinoplu Salih Efendi ile Havva Hanım'ın Osmanlı Makedonya'sında dünyaya gelen oğulları Rıza Vamık, ilk ve orta öğretimini de aynı şehirde tamamlamasının ardından 30 Nisan 1893 tarihinde Harbiye Mektebinin imtihanlarını kazanarak eğitimine İstanbul'da devam etmiş, 29 Ocak 1896 yılına gelindiğinde ise süvari mülazım-ı sani rütbesiyle mezun olmuş ve 3. Ordunun emrine nasedilmiştir. Mülazım-ı evvel (üsteğmen) rütbesine 25 Ekim 1903 yılında ulaşan Rıza Vamık Bey, 24 Kasım 1908'de yüzbaşı vekili, 13 Nisan 1909'da ise 3. Ordu 17. Alay Süvari Bölük kumandanı ve yüzbaşı olmuştur. 8 Kasım 1909 tarihinde İstanbul Jandarma Zabitan Mektebini bitiren Rıza Bey, Lübnan'daki (Beyrut) Yeni Er Mektebine Süvari Muallimi sıfatıyla tayin edilmiştir. 29 Ocak 1912'de kıdemli yüzbaşı, 1 Ocak 1914 tarihinden itibaren de binbaşı rütbesine tayini gerçekleşmiştir.

RIZA VAMIK URAS

Rıza Vamık Bey, 1913-1914 tarihleri arasında Sinop'ta Jandarma Komutanlığı yaptıktan sonra Çanakkale Jandarma Tabur Kumandanı olarak tayin edilmiş, 19 Kasım 1917 tarihindeki padişah emri ile geçmişte yaptığı hizmetlerden ötürü, 3. Şube 1. Kısım Amir-i İdare Müdürü ve 1782 sicil numaralı İbrahim Efendi de yanında olduğu halde dördüncü dereceden Mecidiye Nişanı ile taltif edilmiştir. Bununla birlikte 14 Mart 1918 tarihindeyse 69 sicil numarasıyla kendisine uygun bir tayin yeri tespit edilinceye kadar yine padişah emriyle defter-i mahsusasına (siciline) nakledileceği zamana değin açıkta bekletilmesi kararı da işlenmiştir. Rıza Vamık Bey'in açıkta bekleme işlemi, 3 Eylül 1918 tarihinde sona ermiş ve Canik Jandarma Taburu Kumandanlığına getirilmiştir. Bu yöredeki görevi 13 Şubat 1919 tarihinde Sivas Jandarma Alayına bağlı Şebinkarahisar Taburuna tayin edilmesi ile son bulmuş, buradaki iki aylık görevi de padişahın emriyle tamamlamasının ardından 26 Nisan 1919 tarihi itibarı ile emekliye sevk edilmiştir. Emeklilik işlemlerine göre kendisine 1365 kuruş maaşı bağlanmış ve ödeme noktası olarak da Sinop gösterilmiştir. Bu durum milletvekili mazbatasında da Makedonya (Manastır) doğumlu, Sinop'ta "mukim" şeklinde belirtilmiştir.

Rıza Vamık Bey (Uras) askeri üniformasını çıkarmış olsa da ülkesinin içerisinde olduğu menfi durumdan son derece rahatsız olmuş ve 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Mütarekesinin imzalanmasının ardından başlayan işgallere karşı bir tepki gösterebilmek adına Sinop'ta halkın örgütlenmesi hususunda birtakım girişimlerde bulunmuş ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Sinop şubesini kurmak sureti ile Millî Mücadeleye katkı sunmaya çalışmıştır. Rıza Vamık Bey'in söz konusu girişimleri halk nezdinde karşılığını bulmuş, Ankara'da seçim yoluyla bir meclisi toplanacağını öğrenen Sinoplular, şehirlerinin temsil haklarından birisini 76 adet oy vermek sureti ile Rıza Vamık Bey'e teslim etmişlerdir. 24 Nisan 1920 (1920) 384 TBMM sicil numarası ile mecliste Birinci Grup milletvekili olarak görevine başlayan Rıza Vamık Bey, (Uras) TBMM'de Millî Savunma Komisyonu azalığı görevini yürütürken 30 Temmuz 1921 tarihinde hususi vazifeye Konya'ya gönderilmiş, görev süresini üstün hizmetlerle bitirmesinden ötürü Meclis Hükümeti tarafından Şubat 1922 yılına kadar görev süresi uzatılmıştır.

Rıza Vamık (Uras) zaman zaman TBMM'ye görüş ve önerilerini de sunmuştur. Millî Mücadele yıllarının başında Rıza

Vamık Bey (Uras) ve arkadaşları, Anadolu'da Yunan ordusunun başlattığı tahribat ve mezalime karşı harekete geçilebilmesi adına Büyük Millet Meclisi'nin ivedilikle tedbir alması gerektiğini ifade eden bir tahrir sunmuştur. Buna göre, Yunanların İtilaf devletlerinin askeri ve siyasi desteği ile Anadolu coğrafyasında başlattıkları işgal, kadın, çocuk tanımaksızın yaptıkları mezalim ve haksızlıklar üzerinde durmuş, yakılan, yıkılan, öldürülen, yaralanan ve saldırıya uğrayan insanımızın demografisinin hesabının tutulup tutulmadığı Meclis Genel Kurulu'nda sormuştur. *TBMM Hükümetinin bu hukuksuzluğa, insanlık dışı hareketlere ne denli tahammül edeceğini, adı geçen yangının önünü almak için yapmayı düşündüğü bir eylem planı olup olmadığı konusunda bir gensoru dahi vermiştir.*

Rıza Vamık'ın TBMM'nin birinci devre, birinci içtima senesinde yaptığı konuşmalardan birisi de Mustafa Kemal Paşa tarafından yapılan konuşmalarının basımı ve dağıtımına ilişkin görüşleridir. Bu görüşlerini beyan ederken, TBMM milletvekillerine, Mustafa Kemal Paşa'nın mesai ve silah arkadaşlarının Millî Mücadele süresince yaşadıkları ile bağlantılı devlet tecrübelerini de aktardığı müstesna konuşmalarının bir tarih ve başucu eseri olabileceği hususunun altını çizmiş, Meclisin bunun için ivedilikle konuşmaları zabıtlarına noksansız geçirmesinin önemini ve devamında basımı ile dağıtımı noktasında görev almasını, bunu yaparken de Genel Kurul faaliyetlerini ertelemeksizin üç ay zarfında bitirmesi gereği üzerinde durmuştur. Talebinin temelinde yatan asıl sebebinin Anadolu halkı tarafından okunması olduğunu belirten Rıza Vamık Bey, ihtiyaç halinde kitapçık haline getirilecek eserin ülkenin en ücra köşelerine, bir başka deyişle son hanesine kadar hükümet eliyle ulaştırılmasını da talep etmiştir.

Millî Mücadelenin siyasi safhasında yer almasına rağmen görüşlerini beyan etmek hususunda ketum bir tavır sergileyen Rıza Vamık Bey, TBMM Evrak ve Tahrirat Müdürü (TBMM Arşiv Sandıkları) Necmettin Sahir Bey'in (Sılan) milletvekillerine "Kazanılacak olan milli istiklal mücadelemizin feyizdar (bolluk getirici) ve semeredar (verimli) olması neye mütevakıftır. (Bağlıdır)" şeklinde tüm vekillere yönelttiği tek soruluk ankete de cevap vermeyen 37 vekil arasında yer almıştır. Rıza Vamık Bey Ankara'da mecliste mücadele verirken hanımı da Sinop'ta yardım kampanyalarında maddi ve manevi anlamda yer almıştır. Eylül 1922 tarihi itibari ile Sinop'un Kızılay Şubesine 1000 kuruşluk yaptığı yardım bunlarda sadece birisidir.

Rıza Vamık sadece komisyon azalığı değil aynı zamanda meclisin hukuk işlerinde de görev almıştır. Millî Mücadele yıllarında işgale uğramamış yerlerde kurulması amaçlanan İstiklâl Mahkemelerine için yapılan 25 Ocak 1923 aza seçimlerinde 98 oy alarak merkezi Diyarbakır olan (Fırat Nehri ile İran sınırı arasında kalan yer) El Cezire İstiklâl Mahkemesi'ne 27 Ocak 1923 tarihi itibari ile üye olmuştur. Ancak söz konusu görevde kısa süre bulunmasının ardından meclisten affını isteyerek görevini nihayete erdirmiştir.

Rıza Vamık Bey, TBMM'de birinci dönem süresince kesintisiz hizmet vermiş ve sözü edilen görevini de tamamlanınca Sinop'a dönerek bir daha seçimlere girmemiştir. Seçimlere girmediği gibi Cumhuriyet Halk Fırkasındaki görev ve yetkilerini de bırakarak hem partiden hem de siyasi yaşamdan kendisini soyutlama kararı almıştır. Rıza Vamık Bey, bu tarihten sonra Sinop şehir merkezindeki Yenimahalle semtine yerleşmiş, kendisine bağlanan 90 liralık tekaüt maaşının yanı sıra ailesinin Sinop'un Gerze kasabasına bağlı Yaykıl köyü çevresinde bulunan çiftliğinde tütün ekimiyle geçimini temin etmeye başlamıştır.

Rıza Vamık Bey'in bazı kaynaklarda üç çocuğu olduğu ifade edilse de esasında Ali Uras, Emin Uras, Hayrünisa Besen, Vehibe Ercan, Salih Sami Uras, Hadiye Demirel adlarında altı çocuğu vardır. Çocuklarının eğitimleri için 1935 yılında İstanbul'a (Fındıkzade) taşınan Rıza Vamık Uras 30 Ocak 1946 yılında vefat etmiştir.

Umut Cafer KARADOĞAN

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhuriyet Arşiv Kaynağı

BCA.490.1.0.0. 516.2070.4.1-2. Büro

Osmanlı Arşiv Kaynakları

BOA, BEO, 4532/339867.1

BOA.MB.HPS.96.33.1-10.

BOA.MB.HPS.96.33.10-37.

BOA, MV., 258.101.1;

BOA, İ. DUİT., 179.69.1

BOA, İ. DUİT., 180.23.1-4

BOA, İ. DUİT., 180/50.1-4

BOA. DH.İ.UM. EK. 17.55.1-18.

Resmî Belgeler

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Dönem, 1. Cilt, 2. Birleşim, TBMM Matbaası, Ankara, 1923.

TBMM Zabıt Ceridesi, 1. Dönem, 1. Cilt, 2. Birleşim, TBMM Matbaası, Ankara, 1923.

TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, 2006 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bağlı Cetveller, (A, B, C, E, F, H, İ, K, M, O, P, T ve V cetvelleri), (1/119), Dönem: 22, Yasama Yılı: 4, S. Sayısı: 1028, 6 Aralık 2005.

T.C. Resmî Gazete, "1956 Yılı Muvazenei Umumiyye Kanunu", Sayı: 9247, Ankara, 1956.

T.C. Resmî Gazete, "1960 Yılı Muvazenei Umumiyye Kanunu", Sayı: 10455, Ankara, 1960.

2012 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısı ve Bağlı Cetveller.

Araştırma Eserler

Altun, Turgay, **Mekteb-i İdadî'den Öğretmenevi "ne Bir Asır (1885-1985)**, Şimal Ajans Ofset, Sinop, 2012.

Çoker, Fahri, "**Türk Parlamento Tarihi, Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923 III**", Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 1994.

Demirel, Ahmet, **İlk Meclis'in Vekilleri Millî Mücadele Döneminde Seçimler**, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.

—————, **Birinci Mecliste Muhalefet: İkinci Grup**, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.

Efe, İsmail, "**Sinop Tarihi Türk Hâkimiyetine Girişinden Cumhuriyetin İlanına, 1214-1923**", Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2018.

Ertan, Faik Temuçin-Unat, Kadri, **100. Yılında Büyük Taarruz**, Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 769, Ankara, 2022.

Goloğlu, Mahmut, **Millî Mücadele Tarihi III Üçüncü Meşrutiyet (1920) Birinci Büyük Millet Meclisi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2010.

Gündoğdu, Cihangir, "**İlk Meclis Anketi Birinci Dönem TBMM Üyelerinin Gelecekte Bekledikleri**", TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:100, Ankara 2004.

Kanbur, Ercan, **Sinop'tan Haberler (1922-1924)**, Şimal Yay., 2012.

Özdil, Orhan-Babuçoğlu, **Kurtuluş Safhasında Belgelerle Türkiye Büyük Millet Meclisi (Belgeler-Fotoğraflar)**, TBMM Basımevi, Ankara, 2021.

Yıldırım, Sema- Zeynel Behçet Kemal (Ed.), **TBMM Albümü 1920-2010 1. Cilt 1920-1950**, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No:1, Ankara, Haziran 2010.

Makaleler

Göksoy, Ertuğrul, "*Prof. Dr. Ali Uras'ı Anarken*", **Ulusal Cerrahi Dergisi**, C.28, S.2, 2012.

Ulusoy, Melek, "*Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci ve İkinci Dönem Sinop Milletvekilleri*", **Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 33, 2014.

Tez, Sözlük

Özcan, Kâşif Özkan, **I. TBMM'de Sinop Milletvekilleri ve Faaliyetleri**, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Pakalın, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, MEB Yayınları, II. Cilt, İstanbul 1971.

İnternet Yayınları

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c103/tbmm22103031ss1028.pdf>. (Erişim tarihi: 16.04.2024).

<http://www.arnavuthaber.com/birinci-mecliste-bir-arnavut-vekil.html>. (Erişim tarihi: 14.04.2024).

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d01/SM_385_1_1.pdf, (Erişim tarihi: 06.04.2024).

https://www.tbmm.gov.tr/butce/2012/bagli_cetveller.pdf. (Erişim tarihi: 07.04.2024).

<https://web.archive.org/web/20150319144839/http://www.galatasaray.org/s/galatasaray-baskanlari/139> (Erişim Tarihi: 17.04.2024).

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/riza-vamik-uras-1877-1946/?pdf=7372> adresinden erişilmiştir